

علوم انسانی در ایران: مسأله تأثیر اجتماعی طرح پایان یافته

مقصود فراستخواه^۱

کیفیت، کارامدی و تأثیر علوم انسانی دانشگاه‌ها محل مناقشه قرار گرفته است. انتقاد می‌شود که علوم انسانی به رغم رشد و گسترش کمی در طی چند دهه گذشته خصوصاً در بعد از انقلاب اسلامی، و با وجود انبوهی از انواع رشته‌ها و دوره‌ها نتوانسته است در حل مسائل بومی و توسعه ملی چندان گره‌گشا و اثربخش باشد. گفته می‌شود برنامه‌های آموزشی و تحقیقات علوم انسانی با وجود صرف هزینه‌های هنگفت؛ عملاً از ارائه راهکارها و شیوه‌های مؤثر کاربردی برای رفع مشکلات ذهنی و روحی و اخلاقی و اقسام مختلف نابسامانی‌های اجتماعی در مانده‌اند. افزایش دانش‌آموختگان و مدارک تحصیلی و کتب و مقالات و پژوهش‌های علوم انسانی در عمل نتوانسته است کاری برای رفاه اجتماعی و کیفیت زندگی و گره‌گشایی از معضلات موجود کشور در ابعاد مختلف بکند.

علوم انسانی یعنی نصف جمعیت دانشجویی ما. انبوهی که هر روز به کلاس‌های درس می‌روند و با برنامه‌های آموزشی و درسی علوم انسانی سر و کار دارند بیش از نصف نشریات علمی غیر پزشکی و بیش از ۴۰ درصد کل نشریات علمی ما متعلق به علوم انسانی است. چند صد هزار پایان‌نامه و رساله در این حوزه کار می‌شود. آینده ایران تحت تأثیر دانش‌آموختگان رو به تزاید علوم انسانی خواهد بود که عهده‌دار مشاغل مختلف تخصصی کشور می‌شوند و در اداره امور آینده ایران بسته به نحوه تعلیم و تربیتی که در علوم انسانی شده‌اند نقش‌آفرینی خواهند کرد.

اگر اختلافاتی داریم عمدتاً از علوم انسانی بر می‌خیزد و اگر قرار است توافقی بشود باز موقوف به علوم انسانی است. هم اکنون بیشتر مناظرات و مناقشات کنونی کشور ما در باب دین، اندیشه، اخلاق، فرهنگ، سیاست، امنیت، سبک زندگی، دیپلماسی، هویت، ارتباطات، حکمرانی، اقتصاد و حقوق گروه‌های اجتماعی و بسیاری از گفت‌وگوهای مهم دیگر به علوم انسانی ارجاع می‌شود.

سازمان‌های ما چگونه کار می‌کنند و اقتصاد و سیاست و فرهنگ ما چه وضعی دارد؟ این نیز از بسیاری جهات موقوف به علوم انسانی است! نحوه اداره سازمانها و فعالیت کسب و کارها، راهبرد دستگاه‌ها و آینده خدمات و کالاها در ایران و بلکه مسیر زندگی عمومی و نظم اجتماعی و اخلاق و تربیت و شخصیت ملی منوط به عملکرد علوم انسانی است. موضوع بسیاری از آنچه در رسانه‌ها بحث می‌شود؛ به نحوی با علوم انسانی ارتباط دارد.

پژوهش حاضر در پی فهم بیشتری در باب تأثیر اجتماعی «علوم انسانی و اجتماعی» در توسعه جامعه ایران است. پرسش از کارایی و اثر بخشی اجتماعی این علوم است. برای پی جویی موضوع نویسنده ضمن تأمل مجدد در مطالعات پیشین خود طی بیش از دو دهه اخیر، مصاحبه‌هایی نیز با تعدادی از خبره‌های موضوع، اعضای هیأت علمی، ذی‌نفعان اجتماعی علوم انسانی، مدیران دانشگاهی، سیاست‌گذاران، دانش‌آموختگان و اعضای انجمن‌های تخصصی داشته است.

^۱ - دانشیار موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی